

למעשה

מאמר מרכזי הרב פנחס זרביב

להמשיך ולשמר את רגעי ההתעוררות

שְׁמַעו עַמִּים יְרַגְזוּן חֵיל אֶחָז יִשְׁבִּי פְלִשְׁתִּי. אַז נִבְהָלוּ אֱלֹפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזִמוּ רָעַד נִמְגוּ כָּל יִשְׁבֵי כְנָעַן (ט"ו, י"ד - ט"ו)

כתב הרב מקדש הלוי בשני הפסוקים הללו, מוצאים אנו תיאור אודות הפחד הנורא שאחז את כל ממלכות הארץ, כאשר הגיע לאזניהם שמע מעשיו הנפלאים והנוראים של מלך מלכי המלכים, ובפרט כאשר שמעו על קריעת ים סוף ועל הניסים הגדולים שנעשו במהלכה.

ואמנם, מוצאים אנו שהיה מי שהשמיעה הזו הביאה אותו לידי מעשה, וגרמה לו לבוא ולהצטרף אל עם ישראל. הכוונה היא כמובן ליתרו, עליו נאמר בפסוק (שמות י"ח, א): "וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו, כי הוציא ה' את ישראל ממצרים", ודרשו חז"ל (זבחים דף קט"ז, ע"א): "וישמע יתרו כהן מדין. מה שמועה שמע ובא ונתגייר? וכו', ר"א אומר קריעת ים סוף שמע ובא".

אלא שכאן אנו עומדים ותמהים: הכיצד יתכן שמכל אומות העולם, מכל הגויים אשר נבהלו, חלו ורעד אחזמו - יתרו היה היחיד אשר החליט לבוא ולהתגייר? להיכן נעלם הפחד של כל האומות? מדוע הם לא השליכו בהמוניהם את פסיליהם, ובאו לכרות ברית עם אלוקי השמים שגדולתו הוכחה באופן ברור ביותר האפשרי?

ונראה, שזהו טבעו של אדם... גם כאשר הוא מתרשם עמוקות, ממאורע או מחוויה כלשהי - הרושם הזה עתיד להתפוגג במקדם או כמאוחר אם לא יביאוהו לידי ביטוי מעשי תיכף ומיד! יתכן בהחלט, שגם בני האומות - חשבו ברגע הראשון לעזוב את העבודה הזרה שבידיהם ולהצטרף אל עם ישראל, אולם מאחר והם לא הוציאו את המחשבה הזו מן הכח אל הפועל - הרושם התפוגג ושקע בתהום הנשייה!

אכן, בין האומות היתה אומה אחת, שהתביעה כלפיה היתה חמורה בהרבה. היתה אומה, שגישתה היתה מסוכנת בהרבה, וזוהי אומת העמלקים.

בני עמלק, לא שכחו את גדולתו של הקב"ה. הם המעיטו וזלזלו בגבורתו של מקום, ובכח הקרירות והליצנות - הצליחו להתעלם במודע ובמתכוון מהמסקנות אליהן אמורים היו להגיע מתוך התבוננות במאורעות הנוראים שאירעו לנגד עיניהם!

לפיכך, כלפי כל האומות, שנפלו בפח טבעו של אדם, ונכשלו בכשל אופייני אשר שורשיו נעוצים ביסוד בריאתם כבני אדם - התביעה לא היתה גדולה כל כך, כמו התביעה כלפי עמלק - אשר הצליח לטשטש רשמים שאמורים היו להיות ברורים מאין כמותם!

כלפי עמלק - התביעה היתה גדולה עד כדי כך שלדורי דורות נצטוונו למחות את שמו ואת זרעם, כי כל עוד קיים בעולם נצר לזרע עמלק, נצר לאותה השקפה וגישה מעוותת שהצליחה לדחות מסרים חד-משמעיים באופן הסותר לכל הגיון בריא - הרי שקיים מכשול גדול בדרך להכרת הבורא מתוך הנהגת העולם, וממילא למלכותו יתברך ולשלטונו בעולם כולו!

המשך בעמוד הבא

הרב עובדיה דהן שליט"א

יו"ר המועצה הדתית אשדוד ורב בית הכנסת הניכי הישיבות - "בית יוסף" קרית פוניבז'

"ויאמר משה וגו' כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם וגו' ה' ילחם לכם ואתם תחרישון" (י"ד - י"ג - י"ד)

לכאורה יש להבין למה סיבב הקב"ה שהמצריים טבעו בים סוף, ולמה לא הטביעם במצרים בנילוס, והלא" במקום המשפט שם הרשע [קהלת ג' - ט"ז], ועל ידי נילוס חטאו, שזרקו את בניהם ליאור, ושם היה ראוי להענישם.

מתרץ ה"חתם סופר", אמרו חז"ל [ברכות נ"ד]: "הרואה מעברות הים צריך לברך ברוך שעשה נס לאבותינו במקום הזה", ורצון השי"ת היה שיהיה הנס במקום שיוכלו ישראל לבוא שם כדי שיעלה הנס לפניהם לזיכרון בימים הבאים, ולא רץ מצרים הלא צוה ה' "לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד" [דברים י"ז - ט"ז], ולא יוכלו לראות מקום הנס, לכן הענישם בים סוף שהוא חוץ לארץ מצרים, כי שם יוכלו ישראל לחזור ולברך על הנס.

וזהו שאמר להם משה רבינו כאן: "התייצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום", היינו לאחר שייצאתם מגבול מצרים, "כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו" - אין אתם רשאים - "לראותם עוד עד עולם", ואם כן אפשר ש"ה' ילחם לכם ואתם תחרישון", בתמיהה, ולא תברכו על הנס לדורות עולם?! ולכן טובעו בים סוף ולא בנילוס.

(מדשן ביתך)

ניתן לשמוע את שיעורי הרב פנחס זרביב שליט"א בקול הלשון 0722741111

נס ההצלה

כתב בספר המשגיח (עמ' 84) על הרב מאיר חדש זצ"ל פלוגה של חיילים משוטטים, קוזקים כנראה, השתלטה על העיר. היהודים הסתגרו בבתיהם מאחורי מנעול ובריה.

אבא ביקש לחמוק ולהגיע לבית המדרש. הוא הספיק להגיע עד קצה הסמטה, ולפתע - חיילים קוזקים בדרכו. הוא נבהל, ביקש להימלט, אך היה זה מאוחר מדי.

- הנה יהודי בולשביק! - צעקו לעברו, נחפזים לעצור בעדו.

- הראה את התעודות שלך! - פקדו, הרובים מכוונים כלפיו. אך לא היו כל תעודות בידו.

תפשו בו והחלו גוררים אותו לעבר החצר, שליד הבניין, אשר שימש להם כמפקדה.

אימת מוות נפלה עליו, הוא החל לומר וידוי.

העמידו אותו ליד הקיר. אחד הקוזקים כיוון כלפיו את נשקו.

- הזדקף - צעק אליו, כשהוא מנסה לכונן את הנשק לכיוון הלב.

אך הוא, מרוב אימה, התאבן מבלי יכולת לזוז.

- הזדקף, אמרתי לך! מהר! - צרח הפורע, כשקולו הולך וגובר, והוא

מלווה את פקודתו במטר של גידופים.

למעלה, מעל לראשו, נפתח פתאום חלון.

מי זה צועק שם? - נשמע קולו הנרגז של המפקד.

- זה בולשביק - החל החייל מגמגם - תפשתי אותו ברחוב!

חבריו של החייל חמקו מהמקום בזה אחר זה.

- אל תבלבל את המוח! - התרגז עליו המפקד - הסתלק מכאן מהר,

ואל תפריע את מנוחתו! שמעת?

החייל נחפו להסתלק בטרם תגבר חמתו של המפקד.

אבא נותר יחידי בחצר, המום, מתקשה להאמין למראה עיניו. ואז

התאושש, נשא רגליו וחמק מן המקום כל עוד רוחו בו.

אימרה אחת חזרה ועלתה בזכרונו: "גם כאשר חרב חדה מונחת על

צווארו של אדם - אל יתייאש מן הרחמים".

בדרך, בהיותו נרגז כולו עקב הנס אשר ארע לו, קיבל על עצמו מספר

קבלות,

מתוך אמונה נלהבת, כי יצליח לבצע קבלות אלה במלואן. עד הגיעו

לבית המדרש כבר החלה התלהבותו להצטנן במקצת, והוא החל להרתע

מכובד הקבלות הללו. בתירוצים שונים החל להשיר מעליו חלק מהן.

בסופו של דבר הגיע למסקנה, כי כדי לשמר בזכרונו וברגשותיו את הנס הגדול אשר ארע לו, עליו לשמור בקפדנות לפחות על חלק מהקבלות, אשר קיבל על עצמו. הוא בחר במספר קבלות, אשר האמין כי ביכלתו לקיימן, ובהן דבק לבצע אותן בשלמות.

ואמנם, עשר שנים לאחר מכן, בעת הפרעות בחברון, כאשר שכב בין ההרוגים בעוד הרוצחים משתוללים בבניין, עצר בכוח בעד חברו בנימין שביקש להתרומם, ולחש לו:

- שכב בשקט וקווה!

כחלוף הכל שאל אותו החבר בפליאה: -- מניין שאבת את הכוח לשכב בשקט ולהמשיך לקוות בשעה נוראה כזאת?

בתשובה סיפר לו על אותו נס שארע לו ברוסיה.

הוא היה בטוח, שכוחו של אותו נס נשתמר בלבו בעזרת אותן קבלות

מעשיות שקיבל על עצמו.

סיפר הרב שלמה ברוועדה (קונטרס הללו עבדי ה' עמ' 77 ובקצרה

בספרו ליל שימורים עמ' כ)

בזמן שהייתי בחור, באתי מחו"ל ולמדתי בירושלים, ומטעמי

בריאות הייתי זקוק להיות כשבועיים מחוץ לירושלים במקום הבראה.

פעם אחת נכנסתי העירה לקנות משהו, וחזרתי בלילה ברגל למקומי

שמחוץ לירושלים. היה זה לילה חשוך לגמרי, בלי ירח, וגם הפנסים לא

דלקו. לפעמים הערבים היו חותכים את חוטי החשמל, או שכדי לחסוך

בחשמל אז השלטונות היו פתאום מכבים את החשמל, לכן לא היתה

שום תאורה ושום ירח. הלכתי דרך איזה גינה כדי להגיע למחוז חפצי,

וכדרך הבחורים הלכתי במהירות. לא ראיתי כלום בחושך, ותוך כדי

הליכה זו הייתי צריך להגיע לקטע של מדרגות תלולות, שיוורדים בהם

כשלשים מדרגות, לא סתם מדרגות חלקות, אלא עשויות מאבנים חדות

שאפשר ממש להחתך מהן, ומי שיפול משלשים מדרגות אלו לא רק

שיחתך אלא ימות ממש.

צעדתי במהירות, ולפתע נעמדתי וחשבתי לעצמי: הרי עוד מעט אני

מגיע למדרגה הראשונה של הגרם התלול! נעמדתי, וניסיתי להרגיש

עם הנעל שלי - וראיתי שאני עומד ממש על המדרגה הראשונה! אם

לא הייתי

נעמד ברגע זה- הייתי נופל בחושך, וכבר לא היה מי שיבוא לנדנד לכם... היה זה נס נגלה, ואני חושב שהוא קרה בזכות סבתא שלי שנהרגה עקה"ש בירי הנאצים ימ"ש, ובזכות סבתא שניה שמתה שנים לפני כן בצעירותה, שהיתה צדיקה וגבאית צדקה בברנוביץ' שחיתנה הרבה יתומות, שתיהן נתנו לי זכויות- וכך ניצלתי. עמדותי ורעדותי מרוב התרגשות ופחד, וסו"ס ירדתי, הגעתי לחדרי והלכתי לישון. קמתי בבוקר, התפללתי, אכלתי ארוחת בוקר, בירכתי, ואמרת לי לעצמי כך: "הרי רק אתמול בלילה זכית לנס נגלה מהשמים, שהציל את חיך. א"כ היית צריך לקום בבוקר כצדיק קדוש, ואילו אתה נשארת אותו בן אדם, ולא נשתנית כלל וכלל!". הדבר הציק לי מאוד, והחלטתי לשאול על כך את מרן החזו"א.

עליתי על אוטובוס לתחנה המרכזית בירושלים, משם לקחתי אוטובוס לתל אביב, ושם עליתי על קו חמישים וארבע המפורסם לבני ברק. ירדתי בסוף הרוב ר"ע, הלכתי לבית מרן החזו"א, ונכנסתי לביתו. הוא היה כזה איש מנוחה, שהרבה פעמים כשבאו עם בעיה גדולה לבקש עצה, כשהיו נכנסים הוא נתן לכל אחד לשבת מולו ליד השולחן, היה מוחיך בחיבה יתירה, ושואל: "כמה למדת בחודש שעבר? האם חזרת? האם חידשת?", עד שהיו שוכחים מכל הבעיה, כי בגן עדן אין בעיות... גם עכשיו, לאחר כל הדיבורים קם החזו"א ולידה אותי עד הדלת, ולפתע נזכרתי: עוד לא דיברתי על הנס שהיה לי! תוך כדי עמידה אמרתי לחזו"א: "אתמול בלילה ניצלו חיי בנס נגלה, ויש לי משהו לשאול, האם אפשר?" - "כן, ודאי", הוא חיך בחיבה. סיפרתי לו את הסיפור, והוספתי כך: "קמתי הבוקר אותו איש! לא נשתנית כלל לטובה, מה קורה איתי?!"

החזו"א נהיה לפתע רציני מאוד, הוריד את ראשו, והחל לדבר לעצמו. הוא נתן לעצמו מוסר לפני: הוא היה רואה ניסים בכל יום, היה נותן עצה ועוד עצה, והיו חוזרים ומספרים לו על הצלחות למעלה ממאה, גם הוא רואה ניסים וניסים ונשאר אותו אדם, ולא נשתנה כלל! כך הוא ייסר את עצמו, עד שסו"ס הרים את ראשו, חיך ואמר: "זה פשוט מאוד. נס נגלה יש בכוחו להשפיע לטובה על האדם, שלעולם ועד לא יחטא עוד פעם בחייו, וכבר לא יהיה לו את כח הבחירה", אח"כ הוא צחק ואמר: "אי אפשר שהאדם ישאר בלי בחירה, לכן כשעושים נס נגלה לאדם- מייצרים לו יצר הרע חדש ומיוחד, ומורידים אותו באותה שעה כדי למעט את השפעת הנס אצלו! לכן אם אדם יתחזק לאחר הנס- הוא יקבל תועלת רבה, אבל אם לא יתחזק- בתוך כמה שעות לא ירגיש שבכלל נעשה לו נס, כאילו שיש לו לב אבן, זהו כוחו של היצר החזק".

עכשיו אנחנו מבינים: כשאדם נמצא בצרה הוא זועק לקב"ה, אבל לאחר ההצלחה והנס יש לו את היצר הזה שמשכיח את הכל, וקשה לו מאוד לומר שירה. לכן אומר הקב"ה: עכשיו "השמיעני את קולך"- בשירה, כי כבר שמעתי אותך בזעקה, וזו כוונת הגאון.

הגאון רבי יחיאל מאיר צוקר שליט"א על אם הנך הפך להיות יהודי... איתא במדרש (שמות רב ד, ג): "חושך למה הביא עליהן? יתברך שמו של הקב"ה שאין לפניו משהו פנים והוא חוקר לב ובוחן כליות, לפי שהיו פושעים בישראל שהיה להן מפרטונן מן המצריים, והיה להן שם עושר וכבוד ולא היו רוצים לצאת"... דברי חז"ל אלו לכאורה פלא גדול הם. לנו נראה פשוט שאם אנחנו היינו במצרים, והיו רואים את כל אותם נסים ונפלאות, בהם שידד הקב"ה את כל מערכות תבל והראה כי אין עוד מלבדו - ודאי היינו מאמינים בכוחו ונכנעים לרצונו בכל רמ"ח איבריו ושם"ה גידיו... אך יתכן שבדור דעה, לאחר כל מה שראו בעיניהם, שמונים אחוזים מעם ישראל לא רצו לצאת ממצרים, והעדיפו את אורח חיי המצריים? היסוד פשוט - אמר המשגיח רבי נח פלאי שליט"א: גם הרואה נסים ונפלאות, יש לו הבחירה האם להתחזק על ידם או לאו! הסיף המשגיח וסיפר, כי אצל אביו, רבי הירש זצ"ל, התארח יהודי אמריקני בוגר ישיבת ראדן, בישיבה שם הוכר כגיבור הישיבה. בכל פעולה שהיה צריך בה אומץ - הוא היה הראשון. לשאלתו של אביו זצ"ל, אם ידוע לו על הדיבור שהיה אצל החפץ חיים, ענה ואמר: "בוודאי, הלא אותי שלח החפץ חיים יחד עם יושה קולר [נאב"ד פוניבו] הנרי"ש כהנמן זצ"ל] לבדוק בפיה של האשה אם אכן זהו דיבור, ואני בדקתי לפי כל הסימנים שמסר לנו החפץ חיים, וראינו בחוש שזהו דיבור". ומה היתה מידת ההשפעה עלך כמה שראית, הרי מראה כזה אמור לזעזע כל נפש!... המשיך אביו והתעניין.

נתן האיש מכה חזקה לקור, ואמר: "כמו שזה השפיע על קר זה, כך זה השפיע עלי!!!" כיצד יתכן הדבר? המעשה הבא, שסיפר רבי שלמה ברעוודה זצ"ל יבדור לנו את העניין: פעם הלך לתמונה בסמטאות העיר ירושלים. היה שם גרם מדרגות תלול מאד, והוא הלך מבלי לשים לב והתקרב למדרגות אלו. כספסע היה בין התרסקות הנוראה במדרגות. הוא נעצר שניה אחת לפניו... למחרת הוא נשבר מאד: נעשה לו נס נפלא והיה ברור לו שמועתה יתקרב בק רבה מיוחדת לקב"ה, והנה הוא מרגיש בדיוק כמו אתמול?!!... בצד לו, נסע אל רבינו מרן החזו"א זי"ע והביע בפניו את צערו על הדבר. אמר לו החזו"א איש: "ברגע שנעשה עשה נס גלוי כזה - בעצם ניטל ממך מוח הבחירה, כי לא שייך אחרי שראוים כאלו נסים לא לעשות רצון הבורא. אמנם, כיון שהבחירה היא מיסודות הבריאה, לכן השפעת הנס ניטלת ממך, ואתה בכוח הבחירה שלך צריך להתבונן, להשריש בלבך את מה שארע ולהתחזק על ידו". דוד המלך ע"ה אומר בתהילים (קטז, טז-יז): "אנה ה' כי אני עבדך, אני עבדך בן אמתך פתחת לימוסרי. לך אזכרה ובה תודה ובשם ה' אקרא". מביא ה"עונג יום טוב" בהקדמתו ביאור נפלא ומתוק מהמהר"ש"ט: כידוע, הבעת תודה היא רק במקום שניתן לכפור בטובה, כי אי שיש משמעות לתודה שאדם מביע. דוד המלך מביע את בעייתו: אני חפץ להביא קרבן תודה, אבל אני עבדך... ולא סתם עבדך - בן אמתך, כיצד, אפוא, יכול אני להתכחש לרוב תודתי שאני חייב לך? בהכרח - אומר דוד המלך - ש"פתחת לימוסרי", הקב"ה פותח את מוסרות חובת התודה, ההרגש הזה נלקח ממני, ואז מביא אני את תודתי בכוח בחירתו, ומחזיר את תחושת האמת שאמורה הייתה ממילא לפעם בקרבי.***

מרן הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זי"ע סיפר לתלמידיו, על המפגש הראשון שהיה לו עם הסבא, רבי יוסף יזל מנובהרדוק זי"ע. היה זה בשנת תרס"ג, הנהר הצעיר יחזקאל אברמסקי מגיע לעיירה נובהרדוק להבחן לטמיכה אצל הפוסק הגדול בעל ה"ערוך השולחן". לאחר שנבחן וקיבל סמיכת חכמים, נכנס אל הסבא. לא היה שם כיסא בעל יוטר משלוש רגליים להושבו, ועל כן עמד והרכיב את חידושי תורתו. משעמד הסבא על גדות החבור בתורה, קרא לבנו ואמר שצריך לכבד תלמידי חכם כזה ביה מותוק, אך קוביית סוכר לא הייתה מצויה בביתו, על כן שלח את בנו לקנות בהקפה קוביית סוכר... ואז פנה הסבא ואמר לבחור: "אם חפץ אתה להיות יהודי - תכניס היטב לראשך שרק תורה היא המציאות, אין שום מציאות בעולם חוץ מתורה. אם כה תחיה - תוכל להיות יהודי". ורבי משה מרדכי שרלוונגר זצ"ל, שסיפר את המעשה, הדגיש ואמר: "נשים לב, הסבא אינו אומר לו אם היך חפץ לצמוח גדול הדור, הוא אומר לו אם הנך חפץ להיות יהודי". על כל להיות השקפה זו, שאין שום מציאות חוץ מתורה - זה תנאי כדי להיות יהודי!"

הסבא הביא לך ראייה מדברי חז"ל: בסוגיות החורבן (גיטין נו ע"א) מספרת הגמרא על רבי יוחנן בן זכאי, שביקש לצאת למירושלים כדי לפייס את שר הצבא אספסינוס. כשבא לפני אספסינוס, אמר לו: "שלום עליך מהלך". טען מגדור אספסינוס שהינו מורד במלכות, שרתי הוא אינו מלך, והוא קורא לו מלך! ענה לו רבי יוחנן בן זכאי: האמת היא שאמת כן מלך! והראיה, כי אילו לא היית מלך לא היית ירושלים נמסרת בידך, "דכתיב: והלבנון באדיר יפול ואין אדיר אלא מלך, וכתיב: ויהי אדירו ממנו, ואין לבנון אלא בית המקדש, שנאמר: החר הטוב הזה והלבנון... ומסופר שם שתוך כדי דיבורם הגיע שליח מרומי והודיע לאספסינוס כי המלך מת ומינהו חבריו למלך... עתה נתבונן: רבי יוחנן בן זכאי מגיע לפגישה ורדלית עם שר הצבא. כיצד יתכן שהוא פותח את הפגישה בדבר שמעורר את זעמו של השר? הלא כלל בסו"ס לניהול מפגש מוצלח הוא, לפתוח אותו בדברים המתקבלים על דעת השר ולא בדברים שיעוררו את זעמו!

התשובה היא, שרובן יוחנן בן זכאי לא יכול לומר לו שאינו מלך, כי הרי ישנו פסוק מפורש שהוא מלך, וכיון שכך - זו המציאות, ומה שהלה אינו מודע לכך - אין זו סיבה שהמציאות תשתנה. אין מציאות זולת התורה, ובתורה כתוב באופן ברור שהוא מלך!... בשנת תשנ"א, כשכלל ישראל ישבו בהרדה נוכח איום הטילים של שליט עירק, היה חשש שישגר טילים בעלי ראש נפץ כימי, והפחד היה נורא ואיום. בסופו של דבר נפלו על ארץ הקודש שלושים ותשעה טילי סקאד רבי עוצמה, כאלו שבימולתם להרוס רחובות, ואחר כל המתקפה אמנם נהרסו כמה וכמה בניינים, אבל לא מת שום אדם חוץ מאחד [מחלל שבת בפרהסיס מפורסם]. כיון שרוב הטילים כונו למרכז הארץ, היו תושבי בני ברק בפחד גדול. כשהגיעו אל מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א בשאלה האם רצוי לעזוב את העיר, ענה שבבני ברק לא יפלו טילים, כי יש בה את מרן הגר"מ"שך, והוא מנו על העיר. כששאלו את מרן הגר"מ"שך זצוק"ל, אמר גם הוא כי אין שום מקום לחשוש, שהרי בני ברק מוגנת היטב! לשאלת בן ביתו כמה היא מוגנת, תמה ואמר: "כלום איך רואה מיליוני דפי גמרא מקיפים את העיר?!"... אך ליל שבת אחד, תושבי בני ברק רואים מעל לרחובות העיר את הטיל האימנטי נוחת... הפיצוץ העז שנשמע הרעיד חצי ממבני העיר, והיה ברור, אפוא, לכולם - שנפל טיל בבני ברק. רשמית ע"ה של מרן הגר"מ"שך זצוק"ל רצה לחדרו והעירה אותו: "נפל טיל בבני ברק...", והוא בפשטות האופיינית לו אמר לה: "בבני ברק לא נפל שום טיל!", והיא בשלה, הרי כולם ראו ושמעו, והוא אומר לה: "רבעיץ, לא נפל כאן טיל, אני צריך את החצי שעה הנוספת הקצובה לי לישנה בלילה", ולאחר חצי שעה קם כהרגלו לשעות הלימוד לפני ותיקין, ולתפילת ותיקין... בבואו לתפילת ותיקין קבלו את פניו אנשי העיר ואמרו לו שוב: "נפל טיל בבני ברק", והוא בשלו: "בבני ברק לא נפל טיל, העיר מוגנת!..."

ומה, באמת, היה? רחובות יונה ודניאל נמצאים בגבול בני ברק - רמת גן. ישנו בית אחד ברחוב שחצרו מחולקת, חציה בבני ברק וחציה ברמת גן, והטיל נפל בחצר הזאת בצד של... רמת גן!...

הרב חיים בן המו שליט"א

ביטחון והשתדלות

אכן יסוד בבניין השקפת עולמו של היהודי המאמין הוא הביטחון בה; מידת הביטחון אינה רק עניין של אמונה והשקפה, אלא כפי שכותב בעל חובת הלבבות, שלא זו בלבד שהבוטח זוכה לשלווה ומנוחת הנפש, אלא שכל מעשיו חתומים בחותם הביטחון.

עם ישראל זוכה טרם צאתו מארץ מצרים, להתרומם ולהביע לדרגות גבוהות באמונה וביטחון בה; וככל שראו למול עיניהם איך הקב"ה משדד את מערכות הטבע, ומתנהג עימם בגלוי פנים, כך אמונתם התעצמה והגיעה לשיאים עד כדי מסירות נפש ממש.

אחת הדוגמאות הבולטות היא הקרבת קורבן פסח בתוככי מצרים, שהיה בזה מצד עם ישראל מסירות נפש של ממש, כמו בא (במדר"ר ג-ז) שכאשר אמר הקב"ה למשה לצוות את ישראל להקריב קורבן פסח, אמר משה לקב"ה, רבש"ע היאך אני יכול לצוות זאת, הרי הצאן הוא אלוהיהם של המצרים, שנאמר (ח-כב) "הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו?" אמר לו הקב"ה, חייך, אין ישראל יוצאים ממצרים עד שישחטו את אלוהי מצרים לעיניהם, ואודיע להם בכך שאין באלוהיהם ממש.

כאשר הלא יאומן קורה במצרים ועם ישראל ללא יוצא מן הכלל, מיהרו לקחת שה לבית אבות שה לבית, ובנוסף זרקו את דמו על המזוזות ועל המשקוף, וכן צלו אותו כאשר הריח שלו ונדף בכל אדמת מצרים, כמו חן על עליהם איסור לשבור בו עצם, כך שאי אפשר להעלים את העובדה שמדובר באלוהי מצרים, מוזה זו היה בה לדעת המכילתא סוג של התגרות בעם המצרי, ועם זאת לא חששו בני ישראל אלא עשו כדבר משה.

כמו כן קיום מצוות מילה, ביום יד' בניסן ממש ערב צאתם ממצרים, מצווה שיש בה כדי להחליש את גופם, ובפרט לאחר ההתגרות בהקרבת הפסח, הרי שבכך הראו עם ישראל את דרגת האמונה והביטחון לה הגיעו.

כך גם מצאנו שעם ישראל יצאו ממצרים כאשר אפילו צידה לא עשו להם, ועל כך זכו עם ישראל לדברי שבח כפי שמציין רש"י (יב-לט) מגיד שבחן של ישראל שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צידה? אלא האמינו והלכו, הוא שמפורש בקבלה (ירמי' ב-ב) "זכרתי לך חסד נעוריך, אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" הרי לנו דוגמא נוספת לעוצמת האמונה והביטחון בה' לה זכו עם ישראל להגיע, שהרי מדובר באוכל בסיסי, ומדובר בעם בן כמה מיליונים נשים ילדים וטף.

אלא שעם זאת יש לנו להבין הרי חז"ל על הפסוק (יג-יח) "והמושיעים עלו בני ישראל מארץ מצרים" פרשו חז"ל אין חמושים אלא מזויינים, הדיינו שיצאו עם כלי נשק, והרמב"ן מפרש שהם חששו שמוא יבואו עליהם הפלשתים תושבי הערים הסמוכות, והנה אם היו ברמת ביטחון שאפילו צידה לא עשו להם, מדוע היו צריכים להוציא אתם נשק? הרי הצורך באוכל הוא הרבה יותר מאשר בכלי נשק, שמלחמה ספק אם בכלל, ואילו אוכל הוא צורך קיומי הכרחי?

כאן נלמד נקודה מאוד חשובה במידת הביטחון, כלל הוא במידת הביטחון שכאשר האדם עוסק בהשתדלות טבעית אין זה סותר את מידת הביטחון, וההיפך ההשתדלות היא רצון ה', לכן בעניין המזונות שהיו צריכים כמויות אדירות שטכנית לא יכלו לשאת איתם, בנושא זה הייתה להם אמונה וביטחון בצורה מוחלטת, אבל בעניין אם תפרוץ מלחמה זה ספק, ובמקום כזה על האדם לעסוק בהשתדלות, כפי שמוצאנו אצל יעקב אבינו שהכין עצמו לתפילה דורון ומלחמה לקראת המפגש שלו עם עשו, ולא מצאנו שיעקב חלילה עבר על מידת הביטחון.

כך גם מצאנו בסיום הפרשה במלחמת עמלק, אומר משה ליהושע (יז-ט) "ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הילחם בעמלק" וכך עשה יהושע, וכאשר אנו בודקים כיצד נצחו בני ישראל את עמלק? אומרת התורה, (יז-יא) "והיה כאשר ירום משה ידו וגבר ישראל, וכאשר יניח ידו וגבר עמלק" מלחמה שהתנהלה בצורה מאוד משונה, והמשנה (ר"ה כט.) שואלת, וכי ידיו של משה עושות מלחמה, או שוברות מלחמה? ומשיבה, אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה, ומשעבדים את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים, ואם לאו היו נופלים, לאור זאת יש לכאורה לשאול אז לשם מה ציוה משה את יהושע "בחר לנו אנשים וצא הילחם בעמלק"? אם בלאו הכי הניצחון הושג בדרך נס? ואם כבר נס שיפלו העמלקים כמו זבובים ללא צורך אפילו לנקוף אצבע?

מכאן יש לנו ללמוד על חובת ההשתדלות, שתמיד עלינו להשתדל לעשות ולפעול, ורק לאחר ההשתדלות זוכים לראות את הסייעתא דשמיא, בבחינת מה שאמרה התורה "וברכך ה' אלוקיך בכל אשר תעשה" – לכשתעשה, ואם האדם ישב בחיבוק ידיים ולא יעשה מאומה אין לברכה היכן לשרות אלא אם מדובר במי שזכה להגיע לדרגת רבי חנינא בן דוסא במידה זו.

גם מפרשת המן ניתן ללמוד את פירות מידת הביטחון, כמו בא במכילתא שהצדיקים מצאו את המן סמוך לאוהל, וככל שמידת הביטחון פחתה כך התרחק מהם המן, וכן העובדה שהתורה מציינת (טז-יח) "וילקטו המרבה והממעט, וימודו בעומר, ולא העדיף המרבה, והמעט לא החסיר, איש לפי אוכלו לקטו", ועל זה כתב הרמב"ן "החריצות שקר, והגזרה אמת, וכל אחד מקבל בסופו של דבר מה שנגזר עליו, ולא בהכרח על פי מידת הטירחה והמאמץ.

כך היה בקריעת ים סוף שהייתה רוח קדים כל הלילה, וכי הרוח היא שגרמה לנס כזה מדויק ומיוחד רק לעם ישראל? אלא שגם כאשר הקב"ה עושה נס גדול הנס נעשה באופן שיהיה אפשר לתת לו פרשנות טבעית.

מובא במדרש (תהלים סג) "כי ה' אלוקיך ברכך" יכול אפילו יושב בטל, תלמוד לומר "בכל מעשה ידך" (דברים ב-ז) אם עשה מתברך, ואם לא עשה אינו מתברך.

הגר"א כותב שכל מה שאנו אומרים שמי שבעל ביטחון מוחלט אינו זקוק להשתדלות זה דווקא בעניינים גשמיים אבל בעניינים רוחניים, הדרך היחידה להשיגם היא אך ורק ע"י השתדלות, כי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים".